

LUND UNIVERSITY

Vad är en disciplin? Om det gränslösa latinet och ämnets position vid Lunds universitet

Göransson, Elisabet

Published in:
Humanitas. Festskrift till Arne Jönsson

2017

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Göransson, E. (2017). Vad är en disciplin? Om det gränslösa latinet och ämnets position vid Lunds universitet. I A. M. H. Nilsson, A. Damtoft Poulsen, & J. Svensson (Red.), *Humanitas. Festskrift till Arne Jönsson* (s. 790-803). Makadam förlag.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

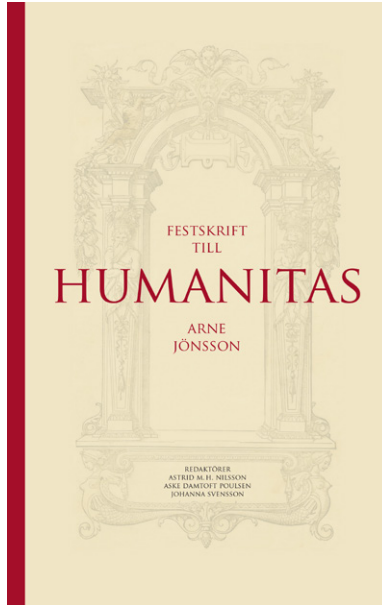
Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Astrid M. H. Nilsson, Aske Damtoft Poulsen & Johanna Svensson (red.),
Humanitas. Festskrift till Arne Jönsson (2017)

Upplaga/avsnitt för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings-
och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln: ISBN 978-91-7061-244-2

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition/chapter to be published electronically for research, educational
and library needs and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores: ISBN 978-91-7061-244-2

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

VAD ÄR EN DISCIPLIN?

OM DET GRÄNSLÖSA LATINET OCH ÄMNETS POSITION VID LUNDS UNIVERSITET

Elisabet Göransson

Inför en fysisk flytt och omorganisation av institutioner i Lund för drygt tio år sedan, då de klassiska språken flyttade från det gamla Classicum till Språk- och litteraturcentrum, genomfördes enkäter som gick ut till alla ämnen inom området för humaniora och teologi i syfte att kartlägga vilka kontakter och samarbeten som fanns. Det visade sig, när resultaten ställts samman, att de samlingsprojekt som fanns mellan latinister och andra forskare var täta och mångfacetterade. På intet sätt var relationerna huvudsakligen kopplade till andra språkämnen eller litteraturvetenskap. Det nätverk som tecknades speglade det faktum att alla ämnen inom humaniora och teologi som ägnar sig åt historisk forskning har en stark koppling till latinämnet: fram till 1700-talet skrevs det mesta inom alla vetenskapsområden på latin; man brevväxlade på latin och avfattade officiella dokument på latin. Latinet är förvisso till sin natur synnerligen tvärvetenskapligt, samtidigt som det kräver sin egen identitet. Denna växelverkan utgör ämnet för detta festskriftsbidrag. Min artikel har inspirerats av framför allt två nyligen utkomna tankeväckande böcker, båda aktuella när man diskuterar de nuvarande humanioraämnena i en svensk kontext i allmänhet, och klassisk filologi och latinämnet i synnerhet. Antologin *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter*, utkommen 2013, och den år 2015 utkomna *Klassisk filologi i Sverige. Reflexioner, riktningar, översättningar, öden* ger oss olika ingångar till vad en disciplin egentligen är, hur den avgränsas och hur man kan förklara på vilket sätt olika discipliner inom humaniora och teologi relaterar till och kompletterar varandra.¹

Frågan ”Till vilken nytta?” uppkommer ofta när en latinist diskuterar ämnet med människor såväl inom som utom akademins gränser som inte själva har direkt erfarenhet av studier i humaniora. Det är en fråga som inte lika naturligt ställs till forskare och lärare inom andra discipliner. De utilitaristiska och samhällsekonomiska

¹ Jag använder i denna artikel benämningen ”klassisk filologi” på samma sätt som redaktörerna och författarna i antologin av år 2015 (s. 6), det vill säga som ett ”samlingsnamn på de filologiska discipliner som studerar de klassiska språken i deras olika perioder”.

faktorer som ofta tycks allmänt vedertagna är på inget sätt nya även om många upplever att de har accentuerats allt mer under de senaste decennierna som ett resultat av det ekonomiska system för tilldelning av resurser till de olika fakulteterna inom akademien som reglerar verksamheten: redan i början av 1700-talet började man vid de svenska universiteten diskutera grad av samhällsrelevans inom olika ämnen.² Även om diskussionen inte är ny är det förvisso så att resursfördelningssystemet slår hårt mot mindre ämnen och, som det tycks, allra hårdast mot de största svenska universiteterna. Inte minst i ljuset av detta är det bra att böcker som de ovan nämnda publiceras och att det som diskuteras i dem lyfts fram.

En tillbakablick

En professur i latin har funnits vid Lunds universitet allt sedan dess grundande. Fyra fakulteter inrättades då universitetet etablerats, den teologiska, den filosofiska, den juridiska och den medicinska. I privilegiebrevet angavs att hela nio av de sjutton professurerna vid universitetet skulle tillhöra den filosofiska fakulteten.³ Antalet professorer expanderade ganska långsamt; år 1826 fanns 13 professorer vid den filosofiska fakulteten i Lund. Professurer i de moderna språkämnen tillkom relativt sent; först vid sekelskiftet eller strax därefter inrättas enskilda professorer i t.ex. tyska och engelska.

Språkämnen vid universitetet i tidigmodern tid var i mångt och mycket övningsämnen som syftade primärt till en utveckling av muntlig och skriftlig språkfärdighet. Detta gällde i synnerhet beträffande latinet, eftersom all undervisning vid universitetet bedrevs på latin. I Lund började svenskan komma in som alternativt undervisningsspråk tidigare än i Uppsala, men inte förrän i slutet av 1700-talet. Under de första århundradena krävdes alltid godkänt betyg i klassiska språk, historia och filosofi för alla examina vid universitetet; obligatoriet beträffande klassiska språk för en akademisk examen försvann under 1800-talet. Under den senare delen av 1800-talet utkristalliserades och utvecklades forskningsområdena. Historiskt-komparativt inriktad språkforskning på empirisk grund och editionsfilologi dominerade inom såväl klassiska språk som romanistik men även inom andra moderna språk.⁴ Flera av artiklarna i *Klassisk filologi i Sverige. Reflexioner, riktningar, översättningar, öden* berör den vetenskapssyn som präglats mycket av forskningen såväl inom Antikens kultur och samhällsliv som inom den klassiska filologin, nämligen den positivistiska.

2 Lärdomens Lund, s. 36–37.

3 Lärdomens Lund, s. 17.

4 Sundell 2015, s. 117.

Latinämnet har varit speciellt på det sättet att bildningsvärdet *per se* har tillmätts stort värde. Forskarrollen har förenats med en förväntan om en extra kompetens hos en latinist: hen (historiskt sett: han) bör vara dels humanist och folkbildare, dels vetenskapsman. Lindberg tar i sin artikel upp en diskussion i mitten av 1850-talet med bäring även på dagens situation. Latinprofessorn Johan Gustaf Ek i Lund debatterade latinämnets roll med en professor i orientaliska språk, en debatt som Lindberg sammanfattar som en konflikt mellan bildning och vetenskap. Ek pläderade för en professionalisering av latinämnet. Det ena uteslöt i och för sig inte det andra, men Ek eftersträvade en positivistisk syn: ”Klassisk filologi var alltså studiet av språk och texter, eller med den tidens språkbruk ”grammatik, kritik och hermeneutik”.⁵ Flera av författarna till bidragen i *Klassisk filologi* återkommer också till en gigant inom klassisk filologi, Vilhelm Lundström, professor i klassiska språk i Göteborg i början av 1900-talet. David Westberg redogör för Lundströms förståelse av filologin som ”en vetenskap, som har till föremål ett folks eller en nära förbunden folkgrupps språk och kulturutveckling under en viss livs- eller kulturperiod”; vidare skriver han: ”Filologien har i första hand till objekt språket, språket såsom naturprodukt och språket såsom kulturprodukt.”⁶ Bo Lindberg ger i sin bok *Humanism och vetenskap. Den klassiska filologien i Sverige från 1800-talets början till andra världskriget* en fyllig bild av den klassiska filologins utveckling i Sverige. Han definierar där 1890-talet som en bladvändare; då blir enligt honom moderniseringen tydlig.⁷

I samma takt som den klassiska bildningens auktoritet har försvagats har forskningen blivit bredare genom att även senare tiders användning av latin och grekiska kommit i fokus. Under loppet av 1900-talet har alltså såväl inom grekiskan som inom latinet forskningen i Sverige i stort vidgats till att även omfatta efterklassisk grekiska och efterklassiskt latin. Just Lundström var en föregångare vad gäller utvecklingen av bysantinologin i Sverige, och forskare som medeltidslatinisten Dag Norberg i Stockholm och Birgittaforskarna i Stockholm och i Lund betydde mycket för utvecklingen av forskningen kring medeltidslatin i Sverige. Under den senare delen av 1900-talet har nylatinet beforskats i större utsträckning och ett antal avhandlingar som berör såväl medeltidslatin som nylatin har sett dagens ljus.

Latinet i Lund och i gymnasieskolan under 1980- och -90-talen

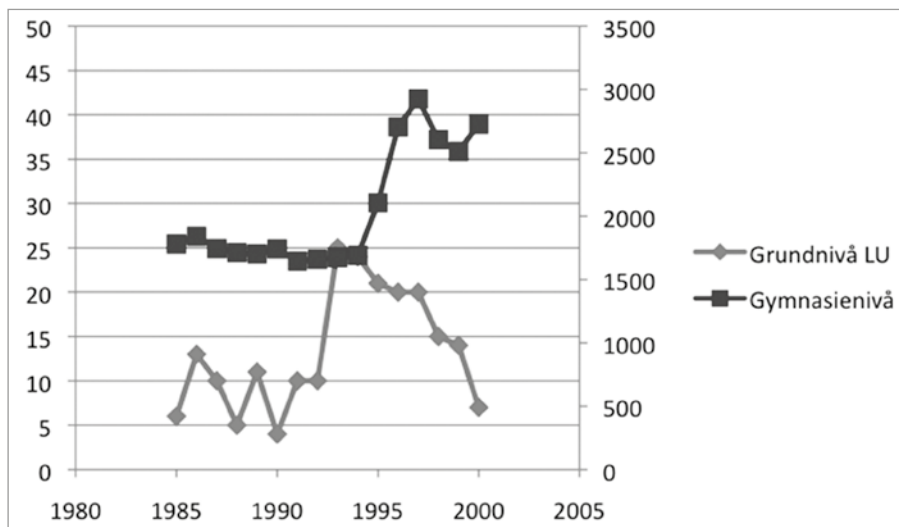
Basen för en disciplin vid ett universitet utgörs av dess grundutbildning. Undervisningsgrupperna i latin vid Lunds universitet likväl som vid andra lärosäten i landet

⁵ Lindberg 2015, s. 24.

⁶ Westberg 2015, s. 70–72.

⁷ Lindberg 1987.

har historiskt sett varit tämligen blygsamma. I början av 1990-talet fick dock latinets i Lund ett uppsving i studentvolym. Från att varje år endast ha lockat ett tiotal på grundnivån samlade latinets plötsligt tjugofem studenter till höstterminens introduktion höstterminen 1993. Jag minns tydligt hur latinprofessorn, Birger Bergh, inledde första lektionen med orden: ”Detta är ett historiskt introduktionsmöte. Inte sedan Lunds universitets grundande, inte på trehundra år, har latinets samlat en så stor grupp som i år.”

Figur 1. Latinet 1985–2000: Grundnivå (första terminens studier) vid Lunds universitet samt antal latinelever i riket. Källor: (gymnasienivån) SCB, Svenska Klassikerförbundet; (Lunds universitet) Ladok.

Under 1980- och 1990-talen var i synnerhet latin relativt vanligt i gymnasieskolorna; den halvklassiska varianten på det gamla humanistiska programmet samlade inte så få, och när man därefter inordnade latinets i samhällsvetarprogrammet var ämnet fortsatt relativt populärt. Det nästan tredubblade antalet latinstudenter på grundnivå vid Lunds universitet år 1993 var inte en engångsföreteelse: under åren som följde fortsatte latingrupperna på grundnivå att vara ungefär dubbelt så stora som tidigare. Intressant nog visade det sig, när jag nyligen jämförde siffror över registrerade studenter i Lund med antalet gymnasieelever som läste latin motsvarande år i gymnasieskolan, att det verkligen var ett uppsving för latinämnet också på gymnasienivå i slutet av 1990-talet.

Jag genomförde tillsammans med kollegan Katarina Lundin en enkätundersökning av latinets i gymnasieskolan år 1997 inom ramen för ett examensarbete vid Lärar-

högskolan.⁸ Vi kunde då konstatera att latinet fanns representerat vid 32 gymnasieskolor i södra Sverige (undersökningen omfattade i princip Götaland) och att det var relativt välmående. Antalet studenter som började läsa på grundnivå – vilket då inte var detsamma som nybörjarnivå – i Lund var inte heller lågt; antagningstalen fortsatte alltså att ligga på ett 20-tal.⁹ Mig veterligt har ingen tidigare observerat denna uppåtgående trend för latinet under 1990-talet. Sverige inträdde i Europeiska Unionen den 1 januari 1995; inför folkomröstningen talades det mycket om den europeiska gemensamma kulturhistorien, och i samband med att Sverige gick med i EU framfördes till och med förslag om att latin skulle kunna fungera som förenande språk – det var naturligtvis latinprofessorn i Lund, Birger Bergh, som pläderade för latinet som lingua franca. Hans förslag vann inget gehör, men latinet fanns nog i mångas medvetande. Bergh medverkade under åren 1993–1996 i programmet ”Fråga Lund”, kanske kan man till och med tala om en ”Fråga Lund-effekt” beträffande uppsvinget för latin i Lund?

Under den senare delen av 1990-talet började emellertid effekterna av det tuffa resursfördelningssystemet vid universitetet att märkas. Fakultetsledningen önskade strama åt det breda kursutbudet inom många ämnen inom humaniora- och teologiområdet för att spara medel, vilket för somliga ämnen nog var en viktig faktor bakom ett minskande studenttal. Fakultetsledningen betonade också vikten av retentionen, förmågan att behålla studenter termin efter termin. Den så kallade ”genomströmningen” eller helårsprestationen (håsp) skulle vara så hög som möjligt: högre håsp genererade mer pengar till ämnet (och gör så fortfarande även om man på sina håll något har dämpat effekterna av detta system). Beträffande latinet i Lund var det dock aldrig så att antalet studenter på grundnivå minskade kraftigt: tillströmningen var fortsatt relativt god jämfört med andra ämnen. Bidragande till detta var det faktum att latinet från år 2001 erbjöds från nybörjarnivå, vilket alltså inte varit fallet tidigare. Intresset var mycket större än man hade kunnat tro: över 600 sökte nybörjarnivån, vilket innebar att man sedan dess under en rad år bar med sig ett söktryck till den första terminens studier.¹⁰ Retentionen, å andra sidan, var inte lika god. Effekten av en strikt tillämpning av resursfördelningssystemet var att fakultetens ekonomi blev allt bistrare och det ledde till en ekonomisk kris åren 2005–2007 som fick stora konsekvenser för vissa språkämnen, för konstvetenskap och för ämnen inom teologi och religionsvetenskap. Ett antal lektorer och professorer sades upp, och protesterna lät inte vänta på sig; på kort tid samlades mer än tusen namnunderskrifter in i protest

8 Göransson, Elisabet & Lundin, Katarina, ”Latinet i dagens gymnasieskola – välmående ämne eller marginaliserat ämne i kris?” (examensarbete, Malmö 1997).

9 För studier vid universitetet krävdes förkunskaper motsvarande det gamla gymnasiets tvååriga latinkurs.

10 ”611 sökande till trettio latinplatser”, Sydsvenska Dagbladet 2001-05-08.

mot nedskärningarna. Latinet hotades av nedläggning men räddades av en generös donation.¹¹

En ny latinlektor, Cajsa Sjöberg, genomförde förändringar av grundutbildningen som har slagit väl ut. Latinet i Lund läses numera på halvfart fram till kandidatnivån, därefter på helfart. Detta har visat sig vara mycket gynnsamt för både storleken på studentgrupper och för genomströmningen som är relativt sett hög (den högsta vid Språk- och litteraturcentrum, som rymmer samtliga språk samt litteraturvetenskap under samma tak och inom samma institution). Analysen som låg till grund för denna omläggning var att latinets till stor del läses av studenter som önskar ha det som biämne, hjälpmämne till ett annat huvudämne, och inte sällan önskar kombinera dessa studier med andra studier eller med arbete. Tack vare detta upplägg har latinets under en längre tid haft ett visst söktryck till nybörjarnivån, det vill säga, man kan oftast inte ta in alla studenter som vill börja läsa latin. Detta borgar också för att de studenter som börjar läsa är högt motiverade, och skapar i sin tur bättre förutsättningar för goda studieresultat. Det faktum att man studerar på halvfart (även om det är en intensiv halvfart) innebär också att man fördjupar sina kunskaper över tid: grammatiken, förståelsen av latinets syntax, hinner ”sätta sig” bättre, vilket är en klar fördel.

Termin	1	2	3	4	5	6
Medeltal	41	23	14	11	10	8

Figur II. Medeltal latinstudenter vid Lunds universitet, termin 1 till 6 (ht 2008 till vt 2017).

Sedan slutet av 1990-talet har latinets i gymnasieskolan minskat i volym. 2007 genomfördes en ny undersökning av latinämnet i gymnasieskolan som en uppföljning av vår undersökning tio år tidigare. Den visade att färre skolor erbjuder latin än tio år tidigare (en minskning med ca 30 %) men å andra sidan även att möjligheten att erbjuda latin som individuellt val samt uppdelningen i A-, B- och C-kurser inverkat gynnsamt och möjliggjort för skolorna att kunna erbjuda latin med mer flexibilitet än tidigare.¹² Det framgick dock tydligt att undervisningen på gymnasienivå och på nybörjarnivå vid universitetet inte är utbytbar, även när eleverna hade läst A-, B- och C-kurserna, eftersom man översätter mycket litet originaltext under gymnasiekurserna.

11 "De gör uppror för humaniora", Aftonbladet, 2006-11-10; "Anders Piltz om hotet mot latin i Lund", Sydsvenska Dagbladet 2006-11-02, Anders Sandström, "Donation räddar latinundervisning", Sydsvenska Dagbladet 2007-09-20.

12 Lundgren 2007, s. 56-59.

Latinet i dag: grundutbildning, forskarutbildning och forskning

Forskar- och utbildningsämnen inom humaniora och teologi har olika karaktär. Många av de ämnen som sorterar in under det historisk-filosofiska och teologiska ämnesområdet kännetecknas av ett i första hand metod- och teoriorienterat förhållningssätt till studier och forskning. Språkämnena, å andra sidan, är mer diversifierade, då den första utgångspunkten för ämnesidentiteten är just språket i sig. Det breda spektrum som 1800-talsprofessorerna Ek och Lundström målade upp i sina ämnesbeskrivningar har i dag inom de flesta moderna språk delats in i två huvudinriktningar: dels den språkvetenskapliga, där forskningen fokuserar på språkets uppbyggnad och karaktär, dels den litteraturvetenskapliga, där forskningen utgår ifrån litterära texter i sig. Denna grundläggande huvudindelning innebär att de vetenskapsområden och de metoder som är aktuella är mer disparata jämfört med historisk-filosofiska ämnen. Ser man till latinet blir bilden ännu mer heterogen. Latin beforskas såväl språkvetenskapligt som litteraturvetenskapligt, men dessutom ryms inom detta forskningsämne mycket annat, historisk och idéhistorisk forskning, forskning med koppling till teologi, religionshistoria, liturgik med mera. Språket är utgångspunkten för studierna, men de metoder som är tillämpliga hämtas från de respektive discipliner som är aktuella. Eftersom basen för forskningen ofta är texter som är skrivna på latin och har tillkommit under mer än tvåtusen år i olika delar av Europa, inom olika samhällsskikt, och berör alla aspekter av våra förmoderna samhällen, är forskningsfältet synnerligen brett.¹³ Är det ett problem, en nackdel, att latinämnet till sin natur är sådant? Nej, det är snarare en fördel, vill jag mena, särskilt i våra tider. Att latinet bevaras intakt som ämne är helt nödvändigt då en eller två terminers studier tyvärr inte alls räcker särskilt långt om man verkligen vill kunna tolka en latinsk text. De latinister som finns i Sverige som är knutna till de stora lärosätena blir också i viss utsträckning ”nyttoforskare” i det att många andra forskare som inte har med sig så mycket latinkunskaper själva blir helt beroende av dessa forskares fackkunskap för att kunna bedriva sin forskning. Och för att viktiga texter som hittills inte har sett dagens ljus ska kunna bli tillgängliga för forskning krävs också att de ges ut, av latinister, av personer som har studerat latin tillräckligt länge för att kunna gå på djupet med texterna.¹⁴

13 Att latinet dessutom är ett bildningsämne även i dag och att dess företrädare tar på sig denna roll vittnar bland annat nedanstående böcker om: Emin Tengströms *Latinet i Sverige*; Bo Lindbergs *Europa och latinet*; Tore Jansons *Latin: kulturen, historien, språket*; Birger Berghs *Konsten att få rätt: Handbok i talekonst*; Karin W. Tikkanens *Latinska ord*; Anders Piltz många böcker.

14 Se även Johannes Siapkas artikel i *Klassisk filologi*: ”Klassiska traditioner. Ett tvärvetenskapligt problem.” Siapkas problematiserar där forskningstraditionerna inom antikvetenskapen och inom klassisk filologi.

Latinet är unikt som ämne så till vida att alla de som studerar historiska texter från antiken, medeltiden och tidigmodern tid behöver utgå från texter som till största delen är skrivna på latin. De källtexter man kan tänkas ha är oftast inte utgivna, och föreligger i mer eller mindre svårlästa handskrifter. Forskningsmässigt är det alltså många andra discipliner inom humaniora och teologi som står latinet nära, vilket visades i enkäten som relaterades i början av denna artikel. Jämfört med många andra ämnen inom området humaniora-teologi har latinisten i allmänhet också en relativt gynnsam situation när det gäller möjlighet att erhålla externa medel. Detta beror inte minst på att många forskningsprojekt som syftar till att studera äldre texter av olika slag är hjälpta av att inkludera en latinist; forskare inom andra ämnesområden har ofta inte tillräckliga latinkunskaper för att kunna arbeta med, tolka och analysera latinska texter. Samtidigt är det viktigt att latinforskaren sätter sina egna gränser och sätter upp sina egna mål, så att man i denna typ av projekt inte tenderar att bli endast en hjälpforskare. De ofta synnerligen komplicerade vetenskapliga insatserna till exempel vid textutgivning behöver också uppvärderas betydligt. Kompetenserna ska berika varandra, komplettera varandra; det är viktigt att man inte hamnar i ett ojämnt förhållande därvidlag. Elin Andersson har berört detta latinforskarens dilemma i sin artikel, och även Bo Lindberg har påpekat faran med att reducera filologin till en hjälpdisciplin, vilket ju vore en återgång till ett nytt beroende.¹⁵

Latinet på alla nivåer inklusive forskarutbildning erbjuds i dag vid fyra lärosäten i Sverige: Lund, Göteborg, Stockholm och Uppsala. Alla forskningsinriktningar finns på något sätt representerade vid dessa fyra orter – åtminstone mer eller mindre: någon entydig, renodlad profil inom latinforskningen vid de fyra lärosäten i landet som har forskarutbildning finns med andra ord inte, även om vissa epoker inom latiniteten är mer tongivande vid vissa lärosäten. I förordet till *Klassisk filologi* skriver redaktörerna följande: ”Inom filologskräet har det funnits skillnader och motsättningar mellan ”språk- och textfilologerna”, som ser filologins kärna i grammatiken och interpretationen av texterna, och ”realfilologerna”, som vill sätta in språk och texter i större sammanhang; mellan grecister och latinister, och mellan antikfilologer och dem som ägnar sig åt icke-klassiska perioder.”¹⁶ Detta är något som jag kan känna igen exempelvis i diskussioner som fördes vid nationella filologkongresser i slutet av 1990-talet, men allt mindre under det senaste decenniet. I Bo Lindbergs bidrag ”Den inåtvända filologin” beskrivs latinprofessorn Johan Gustaf Eks resonemang inför det faktum att de klassiska språkens roll höll på att reduceras i slutet av 1800-talet. Ek såg då en möjlighet att därigenom professionalisera forskningen från det mer utåtvända till teoretiskt ”inåtvänt”. Redaktörerna för antologin reflekterar: ”Argumentationen förblir

15 Andersson 2013, s. 82–83; Lindberg 2015, s. 28.

16 Cullhed & Lindberg 2015, s. 8.

beaktansvärd även i dag. Närhelst den klassiska filologin försvarar sig mot nedskärningar genom att åberopa sin historiska särställning och fundamentala betydelse sker detta på bekostnad av tillfällen till ”inåtvänd” reflexion, förnyelse och integrering i den humanistiska forskningen i stort.¹⁷ Det redaktörerna här avser är motsatsen till isolationism med avseende på forskning: inåtvänd reflexion ger bättre forskningsförutsättningar. Det mer utåtvända under Eks tid var ju det mindre forskningsstillvända, det studium som mer baserades på latinet som just övningsämne. Antologins författare ser alltså även i dag en problematik när det utåtvända på det sättet kontrasterar med det inåtvända: bildningsämnets problematik.

1980- och 1990-talen såg en perspektivförskjutning inom humaniora i stort till en dynamisk kultursyn vars tonvikt läggs vid att mening skapas av betraktaren.¹⁸ Det går att se olika utvecklingslinjer i forskningen inom latin i Sverige de senaste decennierna; man kan (möjligen) se att denna dynamiska kultursyn har fått ett genomslag även inom vårt ämne vad gäller vissa avhandlingsprojekt. Elin Andersson observerar i sin artikel det faktum att avhandlingarna som försvarats det senaste decenniet vittnar om en bredare profil inom latinämnet än tidigare.¹⁹ Det stämmer när man ser på de avhandlingar som har försvarats i Lund. Antagningen av nya doktorander har varit jämn och relativt hög i Lund sedan mitten av 1990-talet. Under det senaste decenniet har ämnet i regel haft tre eller fyra doktorandtjänster i gång samtidigt, vilket har borgat för en god och dynamisk forskningsmiljö. Totalt nio avhandlingar har sett dagens ljus sedan år 2003. Under början av 2000-talet och fram till 2007 disputerade samtliga fyra doktorander på avhandlingar om nylatinska texter (tre var huvudsakligen texteditioner av nylatinsk korrespondens och en behandlade nylatinsk poesi). Sedan Arne Jönsson tillträdde som professor har ytterligare en av de avhandlingar som framlagts varit en utgåva av en nylatinsk korrespondens, två avhandlingar ägnats klassisk poesi, en avhandling metaforbruket hos Cicero, och en avhandling har diskuterat sanningsbegreppet i Johannes Magnus *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus*.²⁰ Att ämnesvalet är skiftande är positivt, menar jag. För det första är det en stor fördel att specialister på olika tiders latinitet finns representerade på plats vid de stora lärosätena eftersom andra forskare så ofta behöver konsultera latinister; det underlättar betydligt när man kan söka upp varandra på plats. För det andra blir öppningarna för nationellt samarbete inom de klassiska språken större när det förhåller sig på detta sätt, och för det tredje innebär ett varierat ämnesval att bihandledare kan

17 Cullhed & Lindberg 2015, s. 9.

18 Siapkas 2015, s. 53.

19 Andersson 2013, s. 85–86.

20 För en nästan fullständig förteckning, se webbsidan till serien *Studia Graeca et Latina Lundensia*, <http://www.ht.lu.se/en/skriftserier/serier/alla/13>. Två avhandlingar som har framlagts har inte publicerats i denna serie: Heidrun Führer (2003) och James Dobreff (2006).

hämtas från de discipliner som är aktuella, vilket Elin Andersson också efterlyser. Så har skett under Arne Jönssons tid som professor i Lund, vilket ytterligare befrämjat de tvärvetenskapliga samarbetena på lång sikt. Samarbete med andra ämnen är nödvändigt, och det utgör en ”win-win situation” för båda parter. Latinisten behöver samarbetspartners inom andra ämnen för att fördjupa och förankra sig metodologiskt och teoretiskt. Det tvärvetenskapliga samarbete som på så sätt kommer till stånd visar sig ofta vara mycket fruktbart. Likaså står sig forskare inom andra discipliner som sagt inte sällan slätt om man inte inleder samarbete med en latinist. Detta är en viktig förutsättning och något som i sig är närmast en garant för dynamik och vitalitet inom latinämnet. Det finns gott om studier som visar att det är just i brytningspunkten mellan olika discipliner som ny, intressant forskning ser dagens ljus. ”Det interdisciplinära intresset är ett grundläggande karaktistikum för det nylatinska studiet”, skriver Helander i sin artikel.²¹ Detta gäller, menar jag, i lika hög grad för det klassiska och medeltida latinet.

Latinisten kan alltså inte på något sätt forska bara i ”splendid isolation”; hen verkar naturligt tvärvetenskapligt. Beläsenheten måste vara omfattande, perspektiven breda så väl som djupa. I dag kan dock inte latinisten vara ”polyhistor” på det sätt som 1600- och 1700-talens stora vetenskapsmän var; samverkan är nödvändig. Det är alltså viktigt att det finns ett tillräckligt stort antal latinister som har genomgått forskarutbildning i latin, vilket innebär att man under en räcka år studerat så pass mycket latin att man kan gå på djupet på ett sätt som en person som utbildat sig inom ett annat ämne inom humaniora eller teologi omöjligen kan.

Latinet och de ekonomiska resurserna

Som en röd tråd genom de fyra inledande reflekterande uppsatserna i boken *Klassisk filologi* löper tanken att man kan se förlusten av den traditionella särställning som klassiska studier tidigare har åtnjutit som en vinst, en möjlighet till förnyelse och vetenskaplig fördjupning, till ”omdaning av utestängande ämneskulturer, förändring av den kanon som förmedlas till allmänheten samt till utvidgning av snäva ämnesramar”. Det är allt gott nog – bara sådana utsagor inte misstolkas av dem som i vår universitetsvärld styr över medlen och hur dessa fördelas. Gränser mellan discipliner är ju i våra dagar i praktiken främst en fråga om resurser: ett undervisnings- och forskningsämne som identifieras som ett eget ämne tilldelas resurser som annars inte skulle förmedlas.

Beata Agrell beskriver förändringsprocessen som skett vid svenska universitet de senaste decennierna i artikeln ”Kritiskt tänkande på affärsföretaget”. Det är en ganska

²¹ Helander 2015, s. 101.

mörk bild som träder fram: som en följd av minskade anslag²² har ”universitetet omvandlats till affärsföretag och den akademiska utbildningen till produktion av arbetskraft. Den kollegiala strukturen har brutits ner /.../ Det akademiska företagets ledande principer är entreprenörskap och patent på forskningssidan, och på undervisningssidan snabb genomströmning av till lönsamhet utbildade heltidsstudenter.”²³

Universitetsdiscipliners framväxt och förändringar är intressanta att följa. Vad kommer i framtiden att hända med de discipliner vi i dag har i Sverige? Kommer annorlunda institutions- och fakultetsorganisationer att medföra att utbildning och forskningsämnen förändras till sin natur? Hur kan det faktum att tvärvetenskapliga forskarskolor blir allt vanligare komma att påverka de enskilda ämnenas identiteter? Mycket kan hända och åsikterna kan vara många. Min bestämda uppfattning är att samverkan på olika sätt inte får leda till att man inte kan lägga en så djup grund i specifika ämnesstudier som krävs. De specialiserade ämnena, bredden i discipliner inom humaniora vid våra stora lärosäten, är mycket viktigt att värna om.

Resurssystemet vi lyder under är inte utformat med tanke på att det föreligger stora skillnader mellan stora universitet å ena sidan, som både vill förmedla bredd och djup, och mindre högskolor/universitet å den andra, som i högre utsträckning är inriktade mot vissa målgrupper och som inte som regel har forskarutbildning i alla ämnen. Lärosäten med en tyngre forskningsinriktning och med en bredare verksamhet får med nödvändighet större omkostnader. Den så kallade overheaden, det vill säga de gemensamma kostnader man har på central nivå, fakultets- och institutionsnivå, blir absurt hög när studenttalen inte är så höga rakt genom utbildningen, så som är fallet för många mindre ämnen och institutioner. Ekvationen går inte ihop; ibland har det gått så långt att institutioner inte menar sig ha råd att härbärgera forskningsprojekt därför att man inte kan få full kostnadstäckning för den höga overheaden. Jag menar att mycket av ”småämnesproblematiken” inom humaniora skulle bli enklare att hantera, utbildningskvalitet och utbildningsvolym bli lättare att upprätthålla på alla nivåer, om man i grunden gick över till att fördela resurser på annat sätt åtminstone vid de fyra stora lärosätena. Ett relativt enkelt sätt att förändra detta vore om verksamheten inom grund- och fortsättningsnivå tilldelades anslag enligt nuvarande system, medan den överliggande nivån, all utbildning på avancerad nivå och forskarnivå, tilldelades medel enligt ett annat system, där overheaden skulle vara den samma som gäller för forskning och helårsstudieplatserna skulle få en högre prislapp. Detta skulle kunna genomföras utan högre kostnader och så stor omställning genom att

22 Vilket framför allt, skulle jag vilja framhålla, beror snarare på en successiv urholkning framför allt genom att löneutvecklingspåslag inte har medräknats i den årliga tilldelningen av statsbudgetmedel.

23 Agrell 2013, s. 207.

undervisning på dessa nivåer samordnades nationellt över lärosätesgränserna. På det sättet kunde alla studenter på högre nivåer dra nytta av den specialkompetens som universitetslärare vid de olika lärosätena besitter genom att samordnade resurser skulle kunna möjliggöra undervisningstid/kontakttid i en helt annan omfattning än med dagens system.²⁴ Detta finge dock inte på villkors vis riskera att innebära en total minskning av lektors- och professorsbefattningar. Syftet vore ju just att fördela resurser på högre nivåer enligt nationella mål, där större lärosäten hade ett nära samarbete kring denna verksamhet.

Företrädare för latinämnet har i Sverige (och även i våra grannländer) traditionellt sett haft en bred profil och önskemål har ofta funnits om att den utbildning man erbjuder och den samlade forskningskompetens som finns ska täcka hela latiniteten, såväl den klassiska perioden som den medeltida och nylatinska. Här i skiljer vi oss från stora delar av vår vetenskapliga omvärld. Detta har varit, och är i grunden fortsatt bra, menar jag, eftersom det system vi har generellt sett inte medger resurser fogade till snävare specialiseringar. Samtidigt ser vi dock inom vissa universitet i Sverige i dag att tjänster profileras till särskilt starka forskningsområden. Fortsätter man på denna inslagna väg blir det än mer nödvändigt med ett nära samarbete på högre nivåer i utbildningen för att man på bästa möjliga sätt ska kunna utnyttja den kompetens som finns på ett nationellt plan.

BIBLIOGRAFI

- Agrell, B., "Kritiskt tänkande på affärsföretaget" i *Till vilken nytta. En bok om humanioras möjligheter*, red. T. Forser & T. Karlsohn (Göteborg: Daidalos, 2013), s. 207–214.
- Andersson, E., "Latinet för framtiden – förvaltning och förnyelse" i *Till vilken nytta?: en bok om humanioras möjligheter*, red. T. Forser & T. Karlsohn (Göteborg: Daidalos, 2013), s. 81–86.
- Cullhed, E. & Lindberg, B. (red.), *Klassisk filologi i Sverige. Reflexioner, riktningar, översättningar, öden* (Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, 2015).
- Fehrman, C., Westling, H. & Blomqvist, G., *Lärdomens Lund: Lunds universitets historia 1666–2004* (Lund: Lunds universitet 2004).
- Forser, T. & Karlsohn, T. (red.), *Till vilken nytta. En bok om humanioras möjligheter* (Göteborg: Daidalos, 2013).

24 Studenterna skulle fortfarande ansöka om kurserna vid sin egen heminstitution och helårsstudieplatserna på så sätt finnas kvar; undervisningskostnaderna skulle dock fördelas genom att lärare vid de olika universiteten bemannades för olika kurser. Undervisningen kunde med fördel ske delvis på distans i kombination med kompaktseminarier på plats (ett masterprogram vid Centrum för teologi och religionsvetenskap i Lund, Religious Roots of Europe, har arbetat på detta sätt under ett antal år).

- Göransson, E. & Lundin, K., *Latinet i dagens gymnasieskola: välmående ämne eller marginaliserat ämne i kris?* (Examensarbete Lärarhögskolan Malmö, 1997). <https://lucris.lub.lu.se/admin/workspace.xhtml?uid=2>
- Helander, H., "Neolatinistik i Sverige och i världen" i *Klassisk filologi i Sverige: reflexioner, riktningar, översättningar, öden*, red. E. Cullhed och B. Lindberg (Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, 2015), s. 99–117.
- Lindberg, B., *Humanism och vetenskap. Den klassiska filologien i Sverige från 1800-talets början till andra världskriget* (Stockholm: Lychnos-bibliotek, 1987).
- Lundgren, J., *Latinets ställning i gymnasieskolan – en jämförande studie mellan 1997 och 2007*. (Examensarbete, Högskolan Kristianstad, 2007). <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:231238/FULLTEXT01.pdf>
- Siapkas, J., "Klassiska traditioner. Ett tvärvetenskapligt problem", i *Klassisk filologi i Sverige. Reflexioner, riktningar, översättningar, öden*, red. E. Cullhed & B. Lindberg (Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, 2015), s. 51–63.
- Sundell, L.-G., "Den begynnande romanska filologin i Sverige" i *Klassisk filologi i Sverige: reflexioner, riktningar, översättningar, öden*, red. E. Cullhed och B. Lindberg (Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, 2015), s. 117–132.
- Westberg, D., "Klassisk filologi, senantiken och Bysans. Den disciplinära avgränsningen i Vilhelm Lundströms *En ung vetenskap* (1900)" i *Klassisk filologi*, s. 67–80.

Webbplatser:

www.aftonbladet.se

"De gör uppror för humaniora", Aftonbladet 2006-11-10,

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10991860.ab>

"Studia Graeca et Latina Lundensia"

<http://www.ht.lu.se/en/skriftserier/serier/alla/13>

www.sydsvenskan.se

"611 sökande till trettio latinplatser", Sydsvenska Dagbladet 2001-05-08,

<http://www.sydsvenskan.se/2001-05-08/611-sokande-till-trettio-latinplatser>

"Anders Piltz om hotet mot latin i lund", Sydsvenska Dagbladet 2006-11-02,

<http://www.sydsvenskan.se/2006-11-02/anders-piltz-om-hotet-mot-latin-i-lund>

"Donation räddar latinundervisning", Sydsvenska Dagbladet 2007-09-20,

<http://www.sydsvenskan.se/2007-09-20/donation-raddar-latinundervisning>

SUMMARY

In her contribution, Göransson explores the historical background of classical philology, in particular Latin, in Sweden. Research in Latin encompasses studies on Latin of all times: both classical, medieval and Neo-Latin. Göransson discusses the growth of the subject both in the upper secondary school and in the universities in the late 1990s. Today, however, the economic system is hard on all minor disciplines. Collaboration, especially within graduate education, would be the best way to make sure that the Latin discipline remains strong in all four main universities in Sweden.

Elisabet Göransson har gett ut nylatinsk korrespondens, nylatinska polemiska teologiska texter samt medeltida texter i kritiska utgåvor. I utgåvan av Skaramissalet (ca 1130) utarbetade hon en metod för att undersöka de textliga och liturgiska traditioner som legat bakom kompileringen av detta plenarmissale. Metoder för att ge ut texter har också stått i fokus i *The Arts of Editing Medieval Greek and Latin: A Casebook* (PIMS, Toronto 2006), som Göransson varit huvudredaktör för. I det pågående kollaborativa projektet "Vishet och bildning" undersöks receptionen av ökenfädernas tänkespråk på olika språk.